

diğer adı *Jolsız Jaza ya ki Kez Bolgan İ's'tir* (Haksız ceza ya da başa gelen iş).

Kudayberdiev, Kazak edebiyatında XX. yüzyıl başlarında ilk örnekleri görülmeye başlanan nesir alanında da eserler vermiştir. *Aykap* dergisi (1911-1915) ve *Kazak* gazetesinde (1913-1918) çıkan birkaç makalesi dışındaki nesirleri ancak 1988'de yayımlanabilmiştir. Yazdığı kısa hikâyeler *Bayşeşek Bakşası* (Çiçek bahçesi) adı altında toplanmış, *Adil-Mariya* (Kaygılı Roman) adlı bir de romanı çıkmıştır.

Kudayberdiev'in çevirileri arasında Fuzûlî'nin *Leylâ vü Mecnûn*'u ile Hâfız-ı Şîrâzî'nin bazı gazelleri bulunmaktadır. Puşkin'in iki hikâyesini *Dubrovskiy Engimesi* (Dubrovski hikâyesi, 1924) ve *Boran* (1936) adlarıyla, Tolstoy'un bazı hikâyelerini de *Asarhanod Patşa* (Padişah Asarhanod) ve *Üş Saval* (Üç sual) ismiyle Kazakça'ya çevirmiştir.

BİBLİYOGRAFYA :

Kayım Mukamethanov, "Şakerim", *Bes Arıs* (nşr. D. Eşimhanov), Almatı 1992, s. 10-39; a.mlf., "Şakarim Kudayberdiev", *Kazakhskaya SSR: Kratkaya Entsiklopediya*, Almatı 1991, IV, 599-600; B. Abdigaziev, "Kudayberdiuli Şakerim", *Abay Entsiklopediyası*, Almatı 1995, s. 367-369; B. Därimbetov, *20-30 Jıldardağı Kazak Edebiyeti*, Almatı 1997, s. 265-306; Müsilim Bazarbaev, "Şakerim Akın", *Juldız*, sy. 2, Almatı 1989, s. 192-197.

İBRAHİM KALKAN

KUDDİSE SIRRUH

(قُدْسِ سِرْه)

Vefat eden velilerin
ismi anılırken kullanılan
bir dua cümlesi.

Ölen bir müslüman için "rahimehullah, rahmetullahi aleyh" (Allah rahmet etsin) veya "radiyallahü anh" (Allah ondan râzî olsun) cümleleri kullanılır. İlk dönem zâhid, âbid ve sûfiler için de bu tabirler kullanılmış, vefat eden ulemâ nasıl anılırsa sûfiler de öyle anılmış, hatta çok defa bunlardan Cüneyd, Şiblî, Zünnûn şeklinde ve herhangi bir ifade eklenmeden söz edilmiştir. Zâhidler ve sûfiler hakkında bilgi veren Ebû Nuaym'ın *Hilyetü'l-evliyâ*°, Sülemî'nin *Tabakâtü's-süfiyye* ve Kuşeyrî'nin *er-Risâle* adlı eserlerinde bu gelenek devam ettirilmiştir.

IV (X) ve V. (XI.) yüzyıllarda vefat eden bazı sûfilerden bahsedilirken seyrek de olsa "kaddesallahü rûhahü'l-azîz" (Allah aziz ruhunu takdis etsin) cümlesinin kullanıldığı görülmektedir. İbn Münevver, ced-

di Ebû Saîd-i Ebû'l-Hayr için yazdığı *Esrârü't-tevhîd* adlı eserinde bu ifadeyi, Ebû Ali el-Fârmedî için "kaddesallahü sirrahü'l-azîz" cümlesini kullanmıştır (s. 196). Abdurrahman-ı Câmî, *Nefehatü'l-üns*'te hayatını anlattığı sûfiler için geleceğe uyarak rahimehullâhu aleyh veya radiyallahü anh tabirlerinin yanında kaddesallahü sirrah veya kuddise sirruh cümlelerini de sıkça kullanmıştır. Şa'rânî ise *e't-Tabakâtü'l-kübrâ*'da radiyallahü anh tabirini kullanmayı tercih etmiştir. Kudise sirruh cümlesi XIV. yüzyıldan itibaren özellikle Horasan, Mâverâünnehir, Anadolu ve Balkanlar'da yaygın olarak kullanılmış, bazan kabir taşlarına da yazılmıştır. Tarikat silsilelerinde silsileye dahil velilerin ruhlarından "ervâh-ı mukaddese" şeklinde bahsedilmekle beraber müridlerin gözetmeleri gereken âdâbdan söz eden eserlerde vefat etmiş olan şeyhlerin kuddise sirruh ifadesiyle anılması gerektiği konusunda bir kurala rastlanmaz (Şehâbeddin es-Sühreverdî, s. 403-413; Yahyâ b. Ahmed el-Bâharzî, s. 57, 77-93).

Kaddesallahü sirrahu cümlesindeki sir kelimesi "ruh" anlamına gelir. Sir, ruh gibi bedene tevdi edilen bir latife olup ruhun daha yüksek bir tavrıdır. Kalp mârifet, ruh muhabbet, sır müşahede (temaşâ) mahallidir. Sir ruhtan, ruh kalpten daha latiftir (Serrâc, s. 303; Kuşeyrî, s. 251; Herevî, s. 40). **Kuds, kudüs** ve **takdis** kelimeleri "temiz olmak" ve "temizlemek" (Râgıb el-İsfahânî, *el-Müfredat*, "kds" md.), **mukaddes** "her çeşit kusur ve ayıptan münezzehten ve uzak" anlamına gelir. Bu anlamda sadece Allah ve onun sıfatları, fiilleri ve isimleri mukaddestir. Kur'an'da mukaddes melekten (rûhu'l-kudüs; el-Bakara 2/87, 253; el-Mâide 5/110; en-Nahl 16/102), mukaddes vâdiden (Tâhâ 20/12; en-Nâziât 79/16) ve mukaddes arzdan (el-Mâide 5/21) bahsedilmekte, fakat insanın kutsiyetinden söz edilmemektir. *el-Muva'tta*'da yer alan bir rivayette ("Veşâyâ", 7; Süyûtî, II, 235) Ebû'd-Derdâ'nın Selmân el-Fârisî'ye mektup yazarak Arz-ı Mukaddes'e gelmesini istediği, onun da toprağın kimseyi takdis etmediğini, ancak kişinin amelinin kendisini takdis edeceğini belirttiği kaydedilir. Kur'an'da nefis tezkîyesinden söz edilmekte ve bunun kurtuluşun şartı olduğu (eş-Şems 91/9), Allah'ın müminleri arındırıp temizlediği (el-Mâide 5/6; el-Ahzâb 33/33) ve temizleri sevdiği (el-Bakara 2/222; et-Tevbe 9/108) vurgulanmaktadır. Sûfiler kaddesallahü rûhah veya kuddise sirruh tabirlerini kul-

landıkları zaman, "Allah onun ruhunu temizlesin ve arındırsın, katına yaklaştırsın, hazretü'l-kuds (*Müsned*, V, 257) denilen cennete koysun, ilâhî harimine alsın" diye dua etmiş olurlar.

Gazzâlî, kulun kutsiyetten nasip almasının zihnini maddî ve dünyevî her şeyden, iradesini bedenî arzularından temizlemesi anlamına geldiğini söyler (*el-Makşadü'l-esnâ*, s. 43-44). Hakîm et-Tirmizî âbid, zâhid ve takvâ sahiplerini arzî, nebî ve velîleri arşî olarak nitelemiş, bunların kutsiler olduğunu belirtmiştir (*Hatmü'l-evliyâ*°, s. 285). Ebû Abdullah es-Siczî ilmin, fiilin, bedeninin, kalbin ve niyetin takdisinden bahseder (Sülemî, s. 254). Tâhir el-Makdisî sûfinin önce üns ve kuds mertebesine ulaşması, ardından bunları da geçip zihnini sadece Allah'la meşgul etmesi gerektiğini söyler (a.g.e., s. 275). Temiz ruhları ve nefesleri kutsiler diye niteleyen sûfiler bu ruhların bulunduğu âleme de âlem-i kuds adını verirler. Kutsî olan melekler de bu âlemde bulunur.

Muhyiddin İbnü'l-Arabî'ye göre kutsiyet biri zâtî, diğeri arazî olmak üzere iki türdür. Allah'ın kudûs ismiyle O'nun zâtının kutsiyeti dile getirilir. Arazî kutsiyette eksiklik söz konusu olur. İnsan nefisini riyâzetle, ahlâkını mücâhedeyle, aklını mükâşefeyle, organlarını yasaklardan uzak tutmak ve emirlere uymakla takdis edebilir, yani gûnahtan ve kusurdan temizleyip olgunlaştırabilir.

BİBLİYOGRAFYA :

Râgıb el-İsfahânî, *el-Müfredat*, "kds" md.; *el-Muva'tta*°, "Veşâyâ", 7; *Müsned*, V, 257; Hakîm et-Tirmizî, *Hatmü'l-evliyâ*° (nşr. Osman İsmâil Yahyâ), Beyrut 1965, s. 285; Serrâc, *el-Lüma*°, s. 303; Sülemî, *Tabakât*, s. 254, 275; Kuşeyrî, *Risâle*, Kahire 1966, s. 251; Herevî, *Menâzil*, s. 40; Gazzâlî, *el-Makşadü'l-esnâ*, Kahire 1322, s. 43-44; Muhammed b. Münevver, *Esrârü'l-tevhîd*, Tahran 1348, s. 196; Bakfî, *Şerh-i Şahtıyyât* (nşr. H. Corbin), Tahran 1360 hş./1981, s. 337-339; Şehâbeddin es-Sühreverdî, *Avârifü'l-ma'ârif*, Beyrut 1966, s. 403-413; Yahyâ b. Ahmed el-Bâharzî, *Evrâdü'l-aḥbâb ve fuşûşü'l-âdâb*, Tahran 1355 hş., s. 57, 77-93; Süyûtî, *Tenvîrü'l-havâlik*, Beyrut, ts. (Dârü'l-kütübü'l-ilmîyye), II, 235.

SÜLEYMAN ULUDAĞ

KUDDÛS

(القُدُوسِ)

Allah'ın isimlerinden (esmâ-i hüsnâ) biri.

Sözlükte "temiz olmak" mânasındaki **kuds** kökünden türemiş mübâlağa bildiren bir sıfat olan **kuddûs** "tertemiz, pak, kusurdan arınmış" demektir. Râgıb el-İs-